

Léptékváltás (akadémiai székfoglaló)

Μητε νεος τις ων μελλετω φιλοσοφειν, μητε
γερων υπαρχων κοπιατω φιλοσοφων ουτε γαρ
αωρος ουδεις εστιν ουτε παρωρος προς το κατα
ψυχην υγαινον.

„Senki fiatalja ne késlekedjék, sem öregje ne lankadjon a
bölcesség keresésében. Mert nincs olyan életkor, amelyben
túlontúl korán avagy későn volna, hogy a lélek épségére
törekedjünk.”

Epikurosz Levele Menoikeoszhoz

Haj haj haj / be szép selyem haj / ez a leányhaj / bomlott fűrtyi tengerében
/ hattyúvállak fürdenek benn / haj haj haj – – – (*mikrofonpróba*)

képzelnék azt, hogy múlt időben vagyunk itt, felolvasásom végére értem,
ki-ki felkel székéből és hazaindul. Mit visz magával az elhangzottakból, mire
emlékszik? Szeretnék már előljáróban adni valami emlékezetest – útravalóul
igaz, zárójelben elárulhatom, szeretteim kétségbeesnek, ha látják, hogy a
gondosan előkészített felolvasnivalót leeresztem, és elkezdek szabadon szól-
ni valami másról. Ami épp eszembe jut. Mi jut eszembe?

Elnök úr! Hölgyeim és uraim! Kedves barátaim! A francia akadémia szép
hagyománya jut eszembe. Nem mintha meghonosítani szeretném, csak úgy
megpendítem, mert hogy eszembe jutott. Az új tag, székfoglalójában tiszteleg
elődje emlékének, és ha nem is róla tartja, neki ajánlja előadását. Ilyen francia
módra szeretnék tisztelegni minden olyan magyar irodalmár emléke előtt,
aki *filozófus* szeretett volna lenni, aztán szándéka a közszellem vasfalán gu-
rulatot kapott s ő maga, mint filozófus, elkallódott. Hol a kedvezőtlen tör-
ténelmi együttállás, hol a közérdeklődés elutasító magatartása, hol a nyo-
masztó anyagi gondok meghiúsították, hogy álma beteljesüljön. Pedig
szíve-lelke arrafelé vonta, bálványozta Bergsont, élt-halt William Jamesért,
akit sokan Amerika Leibnizének tartanak; aztán – rendetlenkedéséért – szám-
űzték Fogarasra óradíjas tanárnak, ahol csakhamar be kellett látnia, hogy
ott se hatalmas könyvtár nincs, se társak nincsenek, akikkel társalkodhatna
bölcseleti kérdésekről; és fájó szívvel megadta magát sorsának, hogy költő
legyen. Hálások lehetünk a goromba Gondviselésnek, hogy benne nem is

költőt – költőóriást adott nekünk, de tízszeresen hálásak lehettünk volna, ha nem hajlítja el másfelé, felhaladásában. Székfoglaló előadásomat Babits Mihály *filozófus* emlékének szeretném szentelni.

Egyik többhónapos amerikai felolvasó körutam alkalmával történt. Feleséggel, aki felolvasó-társam is, jó hónapja jártuk az Államokat. Chicagóban el kellett válnunk: az ő szabadsága lejárt és indult vissza Angliába, jómagam meg még át kellett hogy repüljek Kaliforniába, az út hosszabbik szakasza még hátra volt. A chicagói repülőtéren elbúcsúztam Piroskámtól, majd felkövetkeztem a kilátó teraszra, hogy onnan nézzem a gép felszállását. 747-es hatalmas gép volt, végig követtem szemmel, akkor is, amikor a kifutópályán a rajtvonalnál megállt, akkor is, amikor nekilendült; amikor megemelkedett; ahogy a magasba lendült. Mind magasabban lebegett és ahogy távolodott, egyre kisebb lett. A kicsinyből piciny lett, a picinyből parányi. Már ott volt az enyészponton – már azonosult vele. Hol azt képzeltem, hogy még látom, pedig már nem láttam; hol azt, hogy már nem látom, pedig még meg-meg-tetszett. Már csupán a pont volt, a pont mértani ideája – azé a ponté, amelynek nincs kiterjedése. Lám – így szóltam magamban –, lám, az a hatalmas Boing 747-es, az az óriásgép a maga közel félezer utasával már csak pontnyi, hogy szinte kiterjedése sincs, akkor a parányiságnak milyen törtrésze lehet félezer utasa közt az az édeskedves lény, aki nekem oly sokat jelent s most tán a gép ablakából épp a kilátó teraszt kutatja szemmel, de az egész repülőtér már eltűnőben oly parányi, hogy az az irinkó-pirinkó emberbogár, aki annak a csöppnyi óriásterasznak a korlátján álldogál, már oly kivehetetlen, hogy odaképzelné is nehéz.

S akkor villant át elmémen ugyanaz az eszme, amely, valamióta csak az eszemet tudom, bennem volt, itt hordozom. Hőgyűrűk szaladgáltak rajtam végig, ahogy belémhasított úgy, amint szokott. A léptékváltás eszméje tudatosodott bennem s az, hogy a léptékek felérzője, a léptékek szenzora vagyok. Már akkor a gépnél is magasabbra emelkedtem, és ebben a megragadottságban műbolygó-magasból szemléltem a Földet. Eszembe jutott egy régi adat, ha jól emlékszem, a GEOGRAPHIC SOCIETY valamelyik kiadványában olvastam. Tudós becsléseket az élőszféra össz-tömegéről. Valami olyast, hogy ha a bioszféra össz-tömegét egy, a Földdel egyenlő nagyságú geometriai gömbön egyenletesen elkennék, akkor ennek a masszának a rétegvastagsága nem haladná meg a 18 millimétert. Igaz, a becslés úgy értendő, hogy az élőszféra egészét annyira rásajtolnák a gömbre, hogy kinyomnák belőle a vizet. Az így kommasszált, elterített szénhidrát-tömeg oly hártya-

vékony volna, hogy vastagsága nem érne el a 2 cm-t; s akkor ebben a vékonyacska mázban, amely mint a csigamászás, csak alig-alig csillog a Földgömbön: ebben a szivárványolásban hol van és mennyi maga az emberiség, a faj hústest- és csont-állagának víztelenített, mikrométeres filmje...?!

Ez és ilyen a léptékváltás látomása, amelynek megszállottja és magatehetetlen érzülekeny pontja vagyok. Innentova, ezt a *kötetnyi* látomást már csak a gépfegyverropogás sebességével tudom továbbadni: *élnünk* kell, arra, hogy hétszám csak *elmélődjünk* az életen: hol? ki? melyikünk akkora bolond? Nincs rá időnk. Nekem meg csak erre van – arra, hogy képkavalkádban elvonultassam szemek kereszttüzeiben a látomást. A látomást arról, hogy mikrobák vagyunk a Földön: csupán egy mikroba-kultúra. Tenyészetünk fő jellemzője: esendőségünk – ideigvalóságunk. Alighogy színre lépünk, száguldva eszmélkedünk; de jóllehet amióta gyártjuk, egymáson gurulnak-és hemperegnek eszméink és száguldásuk nem lankad, mégis, esendőségünkön mindez nem segít. Tán ez volna hát, amit az ÚrBuddha tanítása *impermanenciának* nevez; avagy Pindarossal: *szkiász onar anthropei* – az embert az árnyéka álmodja

nem menekülhetünk a felismerés elől, hogy mindenekelőtt mindnyájan Orgé hatalmában vagyunk. Orgé az az öregisten, akinek Erósz csupán az egyik tyúkszeme; a lábán a bütyök; eufemisztikus körülírása; márványos epifániája

a Földről műhold-magasságig felhallatszik a békakuruttyolás: a varangyok azok, a varangyok, amelyek vaktában/fürtökben párzanak. Mert lehet, hogy „Erósz a legnagyobb” az olümposzi megváltó istenek között, ám a mibenssem-válogató, a brutális, primordiális Orgé, mint őselv, a bioszférában még a gracilis, a civilizált Erósznak is fölébe nő, bármit mondott-nem mondott róla Diotima azon a bizonyos Lakomán

Orgé öregisten mintegy enkapszulálja a földi életjelenséget, abroncsspirálba fogja, rárakja a kéjkeresés irányultságát, rá, az orgazmus kényszerű bilincseit. De hatalma csak addig a 18 milliméterig terjed, ameddig a Földön elkent élőszféra vékonyka vajrétege tart. Fogadjuk meg Giordano Bruno tanácsát és hajítsuk gyeplőnket bátran a fantázia lovainak nyakába, eresszük szabadjára képzeletünket. Tiszta sor, lehetségesek olyan élőszférák, amelyekben a Föld Orgéjának a hatalma nemcsak hogy megszűnik, de nincs és nem is volt soha sehol: teljesen ismeretlen ökelme. Bioszférák, amelyekben a Föld Orgéjának a hatalma nemcsak hogy megszűnik, de nincs és nem is volt soha sehol: teljesen ismeretlen ökelme. Bioszférák, amelyekben a Föld Orgéjának a hatalma nemcsak hogy megszűnik, de nincs és nem is volt soha sehol: teljesen ismeretlen ökelme. Bioszférák, amelyekben a Föld Orgéjának a hatalma nemcsak hogy megszűnik, de nincs és nem is volt soha sehol: teljesen ismeretlen ökelme. Bioszférák, amelyekben a Föld Orgéjának a hatalma nemcsak hogy megszűnik, de nincs és nem is volt soha sehol: teljesen ismeretlen ökelme. Bioszférák, amelyekben a Föld Orgéjának a hatalma nemcsak hogy megszűnik, de nincs és nem is volt soha sehol: teljesen ismeretlen ökelme.

Az élet elsődleges ismérve az önészlelékenység
 önészlelékeny jelenségek elképzelhetők gázörvényben, tűztengerben (akár az origenészi *ekpürosziszhoz* hasonló, égtlen-égő multiverzumban is), hőmérsékletkülönbségek formájában

elképzelhető gigászi intergalaktikális vagy akár intersztelláris léptéken (mely gondolat mintha a régi görögöket igazolná – hogy a csillagok „istenek”), és elképzelhető a mikrovilág atommag-alatti léptéken, de már a Kháoszmosz ömlenyeiben/felvillanásaiban is, amelyekre a „törvényszerűség” megismételhetősége, a matematika viszonylatai nem vonatkoznak s ahol a szám érvénytelen – s ha van, hol van már ez az *önészlelékenység* a mi élősféránktól, hol, az elme maga-kivetítette s önmagára visszavetített ismereteitől?

hiszen tudat és tudattartalom szintén az Orgé öregisten szervezte földi bioszféra jelensége. Más, önészlelékeny bioszférákban ilyen értelemben vagy tudat nincs, vagy az – az önészlelékenységnek egy más hordozóban, más szerkesztési elvek szerinti magasösszerendezettségű integrálja

ésde hogy tudatunkban ember-mivoltunkból, bioszféránk kategóriáiból/szemléleti formáiból kilépni nem tudunk, azt senki nem fogalmazta meg oly világosan, mint Prótagorasz. Még nem említettem bálványomat, Prótagoraszt, az Abderitát: ha Philosztratosznak hihetünk, vértanúhalált halt szabadgondolkodó meggyőződéséiért, áldozatául esett az olümposzvallás fundamentalista fanatikusainak: menekülés közben a tengerbe fulladt. Elmélődéseim sarkallata Prótagorasz nevezetes dictuma: „*panton chrematon metron anthroposz kai ton onton kai ton mé onton*” – minden dolgok mértéke az ember, a létezőnek csakúgy, mint a nemlétezőnek. Prótagorasznál ez az „ember” nem az egyedi ember, társalkodásában, ízlésében, moráliáiban, a hétköznapok tríviáiban, a világszínpad drapériáiban, távolról sem. Hanem „szenzor” mivoltában a maga-választotta Középre helyezve a maga-alkotta multiverzumban. Intellektusában, annak fajlagosságában, képességében és határaiban. Magyarán: hogy az ember mindenek mértéke – attól van az, hogy egész fogalomalkotásunk, gondolkodásunk minden munkafogalma rendre, sőt, legmagasabb rendű spekulációink összessége is, minden izromában-és porcikájában prótagoreus – innen bölcsellettörténetünk teljes korpuzának eredendő prótagoreicitása

úgy is mondhatnánk, hogy elménk szerkezetének alapvetően prótagoreus jellege adva van – s úgy adott, mint a teknőcnek a maga levethetetlen páncélja. Ez az alapvetően prótagoreus jelleg meghatározza a gondolhatóságot magát, annak spektrumát, színeződését/festenyzettségét, architektúráját, te-

matikáját a pozitivisták infravörös izzásától a metafizikusok ibolyántúli imbolgyásáig; és persze, megszabja a gondolhatóságát határait

*

Van a tünődésnek egy fajtája, amely – intenzitásánál és irányultságánál fogva – már elmélődésnek tekinthető, túljutott a diszkurrens képzelet fokán, amelyből vétetett; és ez a fajta szemlélődés megítélésem szerint 80 ezer esztendővel ezelőtt kezdődhetett (ha ragaszkodunk a kezdet/kezdődés tudálékos rögeszméjéhez). Mindig ehhez térünk vissza, ehhez a fajlagosan filozofikus elmélődéshez, és ez a gondolkodás *aranyalapja*; az olyan filozófus-iparosember munkája a bölcelet rekluzóriumában, ahol-és amikor az elmélkedőnek semmi egyéb nem áll rendelkezésére, semmiféle szerkentyű, se komputer, se teleprompter, sem oltárfüstölő, se csodakerékpár, sem Abraxasz-talizmán, sem a pentagrammaton – csupán az elme

igaz, nem mondhatom, hogy a „meztelen” elme; mert háttérében mindenha, minduntalan megdereng bölceleti örökségünk, Nágárdzsuna klasszikus kifejezésével élve: a gondolatok hombárja

jóval annakelőtte, hogy a bölcselkedésbe belefognánk, az elmélődés az elme megismerésével kell hogy kezdődjék. Mi az elme, mekkora az elme. A szenzórium idegi szervezése; belső szekréciós mirigyek ráhatása a neuronra, a kettő kölcsönhatása és összhangja. Hogy egyebet ne említsek, maga a tény, hogy a látásérzéklés – a fény, a tartalmazó világ képe, színeinek számontartása, távolságainak szakadatlan becslése/bemérése, a képelképzeles, valamint a fogalmak képszerűsítésének prótagoreus adottsága-és kényszerere – a fény-foton feldolgozása az agyvelőállománynak több mint a felét foglalkoztatja szűnös-szűnhetetlen; amiből szükségképp adódik az *optikus reflexív túltengése gondolkodásunkban*. Az idegkutatás tudományalapító teóriája még alig pillogott-szunnyadozott az idő méhében és már Ágoston is ezért korhol, ezért marasztal el a *concupiscentia oculorum* bűnében. Íme minden gondolatunk „zenei felütése”, ütemelőzője: az optikus reflexív túltengése és e túltengő ingerjáték „készpénznek-vétele”; a fénynek a hatalommal, uralkodással, a kozmogónia őselvével, a multiverzum működtetésével, az istenséggel való egybeszövése/összevetítése-vegyítése, azonosítása/összetévesztése történelmünk és földségek oly igen különböző s gyakorta egymást kizáró teológiai spekulációiban, és így tovább... – ez az, amit minden gondolkozónak tudnia kell, mielőtt használni kezdi szerszámát; s ez az, ami alól nincs kibúvó – nincs kivétel

ahogyan az asztalos ismeri szerszámosládáját s benne minden szerzőszámának szeszélyeit-veszélyeit, mirevalóságát és mire-nem-valóságát, tehát körülírható *aretéjét*, úgy kell ismerje a filozófus a maga szerzőszámát, az elmét ismernie kell, hogy tudatlanságában ne kimérák rajzásából, ne csodavárásból, ne a *plexus solaris* kéjinger-káprázataiból, ne a *talamusztelep* agresszív vészingereinek patakozó rémlátásaiból induljon ki, mit sem törődve azzal, hogy az *ens rationis*, csupán mert a diszkurrens képzelet rajzásában felmerül, még távolról sem adottság a létben (hiszen a képzelet tátongása a multiverzum átmérőjével azonos!) – hanem ismerje és tartsa tiszteletben az elme neurobiológiai játékszabályait

a neurológia a tudója annak, hogy a különféle szinguláris elméletek, hitelvek, eszmerendszerek bizonyos ponton túl gyengülnek, megbuknak vagy önmaguk ellenkezőjére váltanak; ennek okai keresésében a kutatók hol a neuronéma „elfáradására”, a neuron-korrózióra hivatkoznak, hol arra figyelmeztetnek, hogy ez is, mint a legfelsőbb reflexintegrál minden ingerjátéka, az agyvelőállomány „tömeghatásában” szemlélendő. Nos, így hát a gondolkozás is tömeghatásában vizsgálendő, megtévezve azzal, hogy bizonyos értelemben „egész testünkkel” gondolkozunk – ami tán szövettani szempontból kétséges, sőt groteszk és vitás, ám a filozófusnak alapkiindulás

de bizonyos ponton túl azt is el lehet mondani, hogy nemcsak egész testünkkel, hanem egész fajtánkkal gondolkozunk

vennők észbe, hogy amióta a gondolkozás *aranyalapja*, a filozófiává kihegyezett elmélődés megszületett, azóta – (ahogyan az angol mondaná, *four-score millenia*, vagyis) 80 millénium telt el, és ezalatt nagyon-de-nagyon sokan *abiit ad plures*, vagyis csatlakoztak a valaha-éltek, valaha-voltak földalatti, nyomasztó, elsöprő többségéhez. Akkora ez a többség, hogy bizvást el lehet mondani, a föld alá bújt és ott elporlott tetemeink/csontjaink végére mehetetlen majoritásához képest ez az éppen-élő emberiség – *quantité négligeable* tisztesség ne essék szólván, ami most következik és valaki csak a rázós, a rendhagyó gondolatoktól fél, tapassza tenyerét a szemére és dugja be a fülét

az imént emlegetett, az elmúlt 80 ezer esztendőök beláthatatlan embertömegéből felkelt és elindult szokvány-útjára százezer messiás. Mindje megbukott. Az egyik üdvöz eszme sarkításából a másik üdvözítő – bizonyos sarkításból minden megváltó imposztor. Az emberiség alapvetően megváltáthatatlan (és az is marad mindaddig, amíg akár a hitbéli, akár a szekuláris „aranykor” csábvilágának téveszméje foglalkoztatja és nyelvemlékekben gondolkozik, légyen bár a paradicsom, a megváltás eszméje mégoly közmegegyezés. Ám a cicerói „közmegegyezések”, a *Consensus Gentiumok* sorsa,

hogya az elme kinője rendre mind s azoknak otthagytott, elfelejtett csontkasa belesüllyedjen a levert útiporral otthagytott sivatagok portengerébe)

ha az ilyen-olyan „aranykor”, istenfényben-fürdekezés, olümposzi megváltó istenekkel társalkodás, halandóságunktóli megváltásunk téveszméje meg-megbukott, hogy újratamadó főnixként perszeveráljon-és repesve-repessen az álmok/illatok/remények/gloriólák vattacukros vigaszára vágyó idegrendszerünkön, tudhatjuk és tudjuk jól, hogy ugyanakkor, ugyanannyi milleniumokkal annakelőtte, felkelt és kereső útjára indult másik százezer: a gondolkozók, a filozófusok *pléiade*-ja; az elmélkedőké, akik váltig az emberlénnyé létének, léthelyzetének és végső fokán magán a léten jártatták eszüket a gondolat hombárjának mindig van jó sáfárja, s a jó sáfár nap-mint-nap elvégzi ezt a nagy számadatolást. A végső összegezést. Mert van egy *summa*, amely az emberi Gondolat mai állását tükrözi a maga teljességében és abszolút értékében – hozzátevé, hogy a lepergő idő természeténél és a történelemből való kibutulásunknál fogva a 80 ezerből a mi utolsó 8 ezer esztendőnk a *summában* igencsak domináns jelleggel jelentkezik, míg a mögöttes milleniumok gondolatrévészerei, „thirtánkárái”, hitten-hitt eszmei poggyászokkal egyetemben, recesszív jelleggel leáldoznak/aláhullanak

a kollektív tévedések sivatagi karavánútján száz meg száz bukott, elhulajtott *Consensus Gentium* csontváza-bordakasa hever: történelmi közmeg-egyezéseink az emberiség kollektív tévedéseinek katalógusa (s valahol mint-ha elmondottam volna már, hogy a tegnap szentelt igazságaiból lesznek a holnap nyilvánvaló ökörségei)

– mi marad? mi az, ami tévedéseink hibaszámításával is, mintegy „maradandó”, legalábbis hosszú fejezetre számíthat eszmetörténetünkben...?

hadd mondjam meg, mi marad nekem: az, amire a sietősen élők soha sincs ideje s jómagamnak meg egyébre sincs, csak erre; erre mindig s minden időm eddig ennek a jegyében telt. Ez marad:

a filozófia, mint a tanácstalanság privilégiuma – vagy amit egy gúnyos *dictumomban* úgy határoztam meg, hogy a paradoxonok és szolipszizmusok *Circus Maximusa*

ez az a félresöpörhetetlen: ez, ami marad. A lét, amiről semmit nem lehet elmondani és mindent el lehet mondani anélkül, hogy emez telitalálat s amaz mellétalálat legyen

olyan, mint Ágostonnál az idő: *Si nemo ex me querat, scio; si quaerenti explicare velim, nescio* – ha nem kérdik, micsoda, tudom, ha kérdik, nem tudom

itt nincs időm, hogy kitérjek Heidegger nagy igazára – abban, hogy a metafizika harmadfélezer éves pszeudológiája elsikkasztotta a lét parmeni-

dészi látományát; sem hamiskodásaira/tévedéseire, valahányszor az anyanyelv beépített idiotizmusaira bölcseleti felhőkakukkvárakat épít; mégkevésbé Hölderlin-rajongására – mintha a költő, legyen bár mégoly istenáldotta tehetség, támaszt, fogódzót vagy éppenséggel útrövidítést jelenthetne a filozófiában: oly ködevés, amely csupán a lustaságnak kedvez

Heidegger hézagos-szivacsos, félbemaradt eszmerendszere helyett szívesebben fordulnék a francia Merleau-Ponty felé, hogy rámutassak fontosságára, nagyobbszerűségére, amivel Heideggernek fölébe nő s ő, mihelyt sikerült kiszakadnia Sartre mindenkit leterrorizáló marxista „égi mechanikájából”, valósággal megörökölte az angol filozófia hagyományos tárgyilagosságát, de itt neki sem szakíthatunk időt. Pedig jórészt az ő pontosításainak köszönhető, hogy a hőskomor Camus, a böszromantikus Beckett – az egzisztencialisták kárhoz pesszimizmusa, a „létbetvettség” gyomorsav-öklendékes sanyarúsága érvényét veszítette és ebbeli tévedésük a gondolkozás hangszerének hamis elhangolásával nyilvánvalóvá-és tarthatatlanná vált

vessünk számot vele és törődjünk bele, amibe tán nem is olyan nehéz beletörödnünk – hogy a létet mint *adottságot* fogadjuk el és mint *adottat* kezeljük. S ez a lét horgonya s legfontosabb jellemzője egyszersmind: hogy kikerülhetetlenül *adott; visszavonhatatlanul, megköszönhetetlenül és visszaadhatatlanul adott*

valósággal ölünkbe hull, még minekelőtte „ölünk” lett volna; és az egészséges ember fiziológiás adottságában minden úgy van előprogramozva, hogy amíg sejtállományában, apróosztóereiben és simaizmaiban a létezés bukolikus örömrézete tart, addig eszünk ágában sincs tiltakozni létezésünk továbbvitele ellen; addig nem érezzük „tragikus tehernek” a táplálkozást/székelést/szekeréciót/párkereső hajszát/közösülést/az alványkényszer periodicitását stb. stb., sőt, a lét igenlése tölti el egész valónkat

*

A létegező megismerése, a létismeret határai

a „nyelven-kívüli” kifejezés, a metanyelvek hóbertos figmentumai; ezek sivársága, szegénysége és ostobasága; a rajongásosság, a jubilusokban, glosszoláliákban gondolkozók pszeudo-filozofémái – mivel is folytassam, holott még el sem kezdtem...?!

engedtessék meg újfent tekintélyi érvre hivatkoznom és felelőlegesen Heidegger nagy igazságát: aki vallásban él, az abbahagyta a keresést és a filozófiának mint olyannak, kimutatkozott

így látom én is. Ahogyan a filozófus nem lehet alkoholista és az alkoholista filozófus nem lehet, szakasztott úgy vagyunk ezzel is. A kereső elmélődő nem fogadhat el készenkapott, ún. „végső” válaszokat (mialatt a maga-adta tentatív válaszokban is, holta napjáig kételkedik), még kevésbé fogadhat el önellentmondásos, cirkuláris, formailag rosszul, ügyetlenül és tartalmilag tendenciózusan feltett kérdéseket, melyekre, mint minden retorikus kérdésre, a válasznak feltüntetett melléfogás is bennefoglaltatik. Ésde szenvedjünk bár mégoly tomboló megoldásvágyban, akkor sem fogadhatunk el kiindulásul készen kapott válaszokat szakszerűtlenül, ügyetlenül, naivul, rosszul és tendenciózusan feltett kérdésekre... melyek már eleve olyan szónoki kérdések, amelyek magukban hordják az egyedül lehetséges választ mint kikerülhetlent. Ez nem a keresés útja; nem a keresők *terra incognitája*, amelynek iránytű nélkül vágnak neki, saját veszélyükre és lehetőségeikre

ne higgye senki, hogy holmi elfogult egyoldalúság beszél belőlem. A kereső nem lehet sem vallásos, sem nem-vallásos; hanem e szimplifikatorikus terminológián messze túl, ezekre a legkisebb közös többszörösre alapított, „mondókás” eszmerendszerek *fölött* kell töltenie életét s morzsolgatnia az eleaták szentolvasóját.

Igaz, akár húzódozva, akár örömmel: van, aki elfogadja a cirkularitást rátukmált iránytűjét és megtanulja, hogy ne csodálkozzék rajta, hanem örvendezve „helyesen fogja fel”, hogy ugyanoda jut vissza, ahonnan elindult. Van úgy, hogy ép testben reumás szellem lakozik; az ilyen még szívesen is veszi, ha a „mondókás” eszmerendszer iszappakolásába beledőlhet és a saras-ingoványos, érzelgős *nostrumba* beleragad. Még mindig nagyon tiszteletreméltó elmekonstrukciókat gyárthat, de ez már egy más mesterség s földségét a filozófia kontinensétől világtengerek választják el. A kinyilatkoztató az, aki a bölcselet feladatai elől megfutamodik. A Kinyilatkoztató maga eleve nem képezheti bölcseleti vizsgálódás tárgyát

az orákulum módjára szólók mestersége szólalkozhat az ÚrBuddha kigyólegyezős baldachinja és szólalkozhat tiarásan, márványcibóriumok alatt s lehet milliók rajongásának tárgya: de ez mind-mind – nem a tanácstalanság privilégiuma

amaz ominózus „miért van a Minden, ahelyett, hogy a Semmi volna”, Leibnizet megkísértő, Heideggert megbabonázó, de tökéletesen elhibázott kérdés. Nem is kérdés, hanem rétori fogás; a nyelvi idiotizmus kelepcéje. Legalábbis nekünk, Parmenidész süvölvényeinek, akik belátjuk a „vanság” kizárólagos érvényét, mint ami az egyedüli lét-kategória. A beépített idiotizmusok eliminálásával menten elesik a kérdésben említett „semmi-min-

denség” avagy térözön-betöltő „semmi”, amely a létegésznek ellentettje/ellenpárja lehetne

s jóllehet a létegésznek a létezés működtetéséhez nincs szüksége a mi ún. Végső Igazságainkra ésde még csak a bölcselet Arany Legendáriumában sem lennének példát arra, hogy Ómindszentfelsége a Multiverzum, avagy az univerzumok véghetetlen sokaságából csak egy is, kikérte volna valamelyikünk tanácsát, mert mestergondolataink nélkül, galaktikáival, egy tapodtat sem foroghat tovább – mégis, mi elég szerénytelenek vagyunk ahhoz, hogy az episztemikus imperatívusz ösztökélésére s akár egy életen át, épp ezen, mármint Végső Igazságainkon törjük a fejünket; sőt, elég dőrék vagyunk ahhoz, hogy annak vélt találatainkon hajbakapjunk

ha bölcsőjében Herkules kígyót fojtogatott, mi valóságos kígyófészekbe születünk bele: boldogító és terhes örökség, mely létünk bölcsőben-mellénkadott velejárója s mint maga a lét, az arisztotelészi, episztemikus imperatívusz is *adottság*. Nem bűn és nem erény; nem istenadomány, sem nem a teremtés elhibázottsága. Teljesen hamis nyomon jár az a Cioran, aki az episztemikus imperatívuszra ráhúzza a zsidó-keresztény „áteredő bűn” vezeklő darócát. Kutakodó szenvedélyünk éppúgy nem bűn és nem holmi végzetrendelte-s-akasztotta Misztikus Malomkerék fajtánk nyakán, mint ahogy elmondható, hogy „áteredőlegesen” van lábunk-kezünk meg minden egyebünk s ezekről a legszebb francia, poszt-nietzscheánus rodomontád kedvéért sem tudunk letenni: eszünk ágában sincs

de hogy szót szóba öltsek; onnan, ahol a megoldás vágyőrületéről és az ún. Végső Igazságokra indított ősi hajszaról szólottam, melyek eligazítása nélkül hogy üzemmazar támadna benne és végveszélybe sodortatnék a kozmosz: isten a tanúm. Ám élepszakaszoknak, életkoroknak megvannak a maguk látszólag végső, látszólag sürgető kérdés-koronáriumai. Így, a fiatal Diotimában, a fiatal Szozipátrában, a fiatal, még-manicheus Ágostonban és a fiatal Abélard-ban (még miskárolás előtt), felbukkarhat a válasszal terhes kérdés: az erotikus kérdésfeltevése

– igaz-e, hogy a szerelmi orgazmusban találkozunk a létezni-kényszerítővel és rálátunk az istenségre...?

(hány-de-hány ókori gnózis nem keveredett errefelé, hány keresztény „tévelygő” szekta járta végig ezt az ösvényt, a Szentlélek Szabad Kisaranyoskától a kiliasztáig, a Gioacchino da Fiore „szakadár-egyházától” a millenarianistáig, amalrikánusok, tanchelmiták, anabaptisták, kvietisták, lollardok: hány-de-hány!)

Vagy hogy azokról se feledkezzünk meg, akik ebben a műnemben alkalmasint a többséget jelentik: a szufi panteizmus miszterozófusairól és szent-

jeiről az iszlámban; a csodaművelő, levitáló „szerelemőrültekről”, akik Kho-rasszántól Bagdadig, Konjától Kordobáig erre a szerelmi, pederasztá éjszaka-ára vártak az Úrral, és légyottjukon a „Kozmikus Mohameddel” vagy ma-gával *biszmillohu rahmonu rahim*: Allah-hal, önkívületes hevületükben az istenség ábrázatának fénykaszkádjaira ráláttak: Al-Arabi, Al-Ashari, Al-Bisz-támi, Al-Baqillani, Dzselaeddin Rúmi – hány-de-hány!

csakhogya az életút – barlang-utazás

ahol az erotika szőröstül-bőröstül mindeneket-magábanyelő közege meg-szűnt, életünk végjátékával új közegben utazunk

úgy kerül el-s mered föl körénk azontúl, ahogyan addig, ennyire csupaszon s titkainak bozótos szövevényével lemeztelenítve sohasem láttunk; időbe telik, amíg megszokjuk döbbenet-sorozatát és székünket-körülgépfegyverező leleplezéseit, időbe telik, amíg az új közeg lépték-koordinátái mentén újra-mérjük a *világot*

olyannyira új ez az új közeg, hogy a *világ*, amely az erotika nyákos hús-test-kelepcéjében mélyreszopva-s benne enkapszulálva él (de úgy, hogy on-nan ki nem látszik és onnan ki nem lát) – képtelen csak képzeletközelbe hozni is új közegünk másmilyen léptékét és másmilyen vonatkozásrend-szerét

amíg Orgé öregisten beboltozó barlangjában utaztunk, melyben az ő csa-li-napja világít, azt hittük, „megvilágít” mindeneket s bevilágítja a jelenség-világ minden zegét-zugát. De barlangjának sziklatonnái alatt hajókázva az Esztendők Sápadt Folyóján, hogy is gondolhattuk volna, hogy van másmi-lyen ég is, mint ez a csali-ég?! Hatvan fele járóban, Orgé hegyibarlangjának végén feltetszik valami idegen fény, holmi kék azúr, ismeretlen világosság nem tudjuk mire vélni

nem érzékeljük szellemünk alattomos átkristályosodását

azután egyszerre csak, hatvan után, hogy kifelé iparkodunk az Ő barlang-jából, megérjük a horizont feltárulását, a teljes horizont varázslatos feltisz-tulását s ez az, amit a *Senex Fornicator* üdvöz idejének neveztem: még kielégítjük kedvesünket, de már túllátunk Orgé cselein/kelepcéin és bar-langjának sziklatonnái már nincsenek fölöttünk. A *Senex Fornicator* üdvöz idejének első körültekintése ez, túllátunk Orgé csali-napján és másutt keres-sük a személytelen szeszélyt, másutt, a khaoszmoszban a működtetőt

ha szerencsénk van és kiegyensúlyozott lélek, egyenletes kedély jutott osztályrészünkül, úgy halálközelen meg egyenesen megmosolyogjuk a lét állítólagos tragikumát/kényszerűségét, abba való belevetettségünk szeren-csétlenségét és több effélét, ami mind az egzisztencialista bősromantika

hamis ólommerüléke... – és így tovább. Az életkor-korreláta az elmélkedőben már ilyen s így munkál

valamikor jó ideig magam is azt hittem, hogy Kierkegaard gyilkos Hegel-ellenessége és Wittgenstein (savanyú-szőlő zamatú, de) vitriolos kritikája után a rendszerépítésnek befellegzett. A töredékesség, az aforisztika – a torzó a divat. Inkább halva lássanak, mondogattam és jól vigyáztam, ne essem a rendszertákolás bűnébe: inkább halva lássanak, semminthogy rajtérjenek holmi rendszerépítésen

– de hogy is áll elő a „rendszer“?

– mint merül elő amaz *idée maîtresse*, a mestergondolat, amelyre a rendszerek alapítvák?

A visszatekintés, bölcsellettörténeti ismereteink áttekintése meg a magam tapasztalatai/ézeleletei rovincsolása rávezetett arra, hogy a dologban az életkor-korreláta a döntő. Minden korban más-és más a szellemünket betájoló mágneses erőter, más-és más az érdeklődés főiránya; más megközelítéssel, máshogyan képzeljük-formulázzuk a számunkra legfontosabb fő-fő *explicandumot*

míg Orgé öregisten túlhatalma tart, tökéletesen eredetietlen „eredetiségünkben” úgy képzeljük, hogy a jelenségvilág titka Erosz gyökénél van elhorgonyozva (nemhiába mondták a Goncourt fivérek, *Dieu a fait le coit, c'est l'homme qui a fait l'amour*; magyar megközelítésben: az isten csak az ivarszerveket teremtette, a szerelem az ember alkotása)*

hiszen tudjuk, a misztikusokat időtlen-idők óta kísérti a sejtés, hogy az ejakuláció, illetve az orgazmus idegi kioldásakor, egy tűszúrásnyi szempercentre és még minekelőtte szemünkre a villámelsötétülés gyönyöre, a kéj hályoga ráereszkednék, az istenség arculatára rálátnunk is megengedtetik, de legalábbis tetszik Őnékie kóstolót adnia az istenközelből

fejezetről-fejezetre haladhatnánk fenséges-magasztos megtévedéseink rovasírásán, ahogy reclusoriumunk falára felvéstük. E miszteriozófiai fordulat alkalmasint hamis vagy kérdéses voltára fokozatosan fény derül, amint ki-

* önéletírásomban gyóntam is erről s magam is bűnösnek vallom magam. Harminc éves lehettem (amikor a megejtés tetőz és gondolataink erre-rajzása tart) – ezotérikus-rapszodikus-erotomán, versszövegbe-párbeszédésített filozófiai dialógust írtam a misztikus „beavattatás” kereséséről. Az ülőhelyzet rögzített figurájában és ivarszerveik összetapadását elemezve, az eszményi Diotima és beszélgető-társa, a filozófus-szatír, a *coitus interruptusnak* ebben a hosszantartó társalkodásában iparkodnak közelebb férközni és a kéjelgés látóhályogán át erőszakkal „rálátni” a jelenségvilágot működtető és fenntartó *Archéra*... 1958-ban a 100-oldalas gépiratra rábukkant Édesanyám, és olvastán céklavörösré pirulva, nem sokat habozott – a dialógust a tűzbe hajította. Négy év múlva, 1962-ben, Londonban mesélte el bocsánatos „megtévedését”, amikor én már elkallódott kézirataimra rég keresztet vetettem.

kerülünk Orgé öregisten élőszféránk-egészét-magábfoglaló barlangfolyamának sziklaboltjai alól

későbbi kérdéseink a bölcelet töményebb, rostonyás anyagából állnak össze

mintha gyermekségünk eszterláncá lett volna, kilépünk a vitalizmus nehéz láncából. Rádöbbenünk, hogy ez volt gondolkozásunk világi „fertőzése”, a világ legvilágibb értelmében: a világ a gyomrával, a hasnyálmirigyével, a zsigereivel, az ivarszerveivel, a *plexus solarisával* filozofál; de a *Senex Fornicator*, az elmélődésnek ebben az optimális életidejében már tudva-tudja, hogy valamint valaminek a *kéjhozama* igazát nem bizonyítja, ugyanúgy, semminek igazát *haszna* nem bizonyítja; szintazonképp, nincs bölceleti tétel, amelynek igazsága mellett érvelne, hogy az életet gazdagítja, serkenti, elősegíti

mire idáig jutunk, keresztúthoz érünk; s mi azt az ösvényt választjuk, amely csakhamar elvész az aljnövényzetben. És így elmélkedünk:

van, akinek fiatalon, és van, akinek vénen jut osztályrészül a mestergondolat

van, aki, viszonylag fiatalon, egy, a falon lógó, kifényesített rézmelencére rámered s annak hipnotikus hatása alatt látni véli az isteni „szikorkát” a tulajdon szemében – a *szünthereszisz* Legméltóságosabb Titkát

van, aki a Capitolium romjain üldögélve, vízióban végiglátja és magára veszi életművének édes terhét

van, aki egy legendás fa terebélye alatt üldögélve „megvilágosul” – vagy annak nevezi egész eszméletét megrázkódtató révületét

van, akinek magas mortalitással járó, súlyos betegség kegyelmi állapotában adatik meg az a mestergondolat, amely, művére mintegy visszavetülve, karéjban körülfogja minden addigi kutakodását s még tán amaz addigi divatos töredékességnek is átfogó értelmet ad, majdhogynem – *horribile dictu!* – a „rendszer” értelmét...

lehet így is, úgy is; ez is, az is; igaz/nem igaz

lehet a rendszerépítés elévül/elavult/divatjamúlt; és lehet – most jól vigyázzunk!

– lehet *kikerülhetetlen*

az én summázó meglátásom szerint sem így, sem úgy. Hanem

évtizedről-évtizedre haladva – lerozdál az élet keserédes seprője verőereinkbe, nyirokrendszerünkbe; vesébe-májba-gerincvelőbe; a háti határlánc ganglionjaiba csakúgy, mint a tizenkét agyalapi idegpáron át, fel, a kisagyi „életfába”, talamuszba-hipotalamuszba, és lerakódása betölti gátlásemeleteinket, kortexünk reflexintegrálját, sőt, „életidegünket” is, melynek őssingerére adott reflexválasz filozófiánk maga – de már színültig terhelve

nyolcvan esztendő szerelmeivel/hányódásaival/verettetéseivel, börtöneivel/világlátásával/csavargásaival, misztikus vívódásaival/templomálmaival és megannyi könyvtár mahagóni-illatú, jegyzetelő, fóliáns csendjével

– *alattomban* – (ezt akartam mondani, ide akartam kilyukadni:) – *alattomban*. Így áll elő, hogy észre sem vesszük, *így áll elő* az a filozófia, amely már a mienk

jut eszembe; William James is így tartotta. Hogy az emóciók alluviális üledéke, a zsigeri reakciók a filozófiai meggyőződés legtitkosabb építőkövei

így állnak össze meggyőződéseink, ilyen fiziológiás-apodiktikusan s nem pedig értelmi belátások és skolasztikus érvek igazának engedve: így, hogy koráll-építkezését észre sem vesszük

– még mindig gondolkozásunk leglényege a sajátgondolatok iránti végzetlen gyanakvás, egyfajta sextus-empiricus szuper-szkepszis, még mindig bizalmatlanul latolgatjuk eszméink valóságértékét és jó-rossz esélyeit a probabilitások patikamérlegén; ám addigra, az élet végén, *nolens-volens*, sőt-tön-sőt, még akaratum ellenére is, elmélődésünk zsongásában, a mestergondolat Vauban-i várnégyszögének pástja fölött-és mélységbevesző bástyafalain felépül világlátásunk; világlátásunk, amelyben, szegényünkre és öreg veszedelmünkre: *rendszer van*

vérszemet kapunk?! Nem kapunk tőle vérszemet: egyik tizenkilenc, a másik egy híján húsz; s úgy, amint mondtam: működtetéséhez a multiverzum a mi „végső igazságainkra” nem szorul s jól elvan mestergondolataink nélkül is, amelyek, protagoreicitásuknál fogva s akárcsak a számok, a létegész tátongasában, „odakünt”, jelentésnélküli semmitmondások s mindenestül elégtelenek. Mégis, véljük, annyi kenettelj, vakvajat, hamis nyom, annyi *álkérdés* után megleltük a *helyes kérdésfeltevést* s már mintha tarsolyunkban tartogatnánk is holmi tentatív választ, olyat, amely nem holmi nagyrafújt *Via Negativa*, nem udvarló attribútum-gyűjtemény, önmagában nem hord ellentmondást s óvatos szerrel, valamelyest értelmezi a jelenségvilágot – igaz, receptmentesen, mert sem a helyes életvitelre, magatartásra, államalkotásra nem ad utasítást; csupán az ontológia csúcdiszciplínájának határain belül körvonalazza a létegész *adottságát* és ami abból következik, *sub specie serenitatis*, az *elkerülhetlent*...

...Ámde hogy mi a *helyes kérdésfeltevés*, a kérdésekre adott tentatív válasz, válaszok összefüggő *rendszere*? Nos, aki akar, teheti, beléphet meggyőződéseim templomába. Ékítményei nem kevesebbek, márványos arányai nem alábbvalóak, mint ezé a teremé.

– Nem addig a! Hiszen ami eddig volt, azok csak a prelimináriák! Mi lesz?! Elég a portéka feldicséréséből: lássuk a portékát – kiálthatná ide valaki,

joggal és méltán – mikor érünk már a „lényeghez”?! A tárgyhoz! Az expozícióhoz!

Ha a közbekiáltó néma marad, akkor is: igazsága van. Hogy prelimináriák; de – érnék be ennyivel. Ez eddig csak a tartalomjegyzéke volt mondan-dóimnak, parányi prolegomenák; a java még hátra van. Ám a java még várathat magára, noha a könyvek tíze már megíródott-kiadódott, és akiknek szemeik vagynak, megolvashatják

nem azt mondom, hogy mondanivalóimnak a végére értem, távolról sem; hanem hogy itt kezdődnének mondanivalóim; éppen ezért itt hagyom abba. Nem tudom, mások hogy vannak vele: nekem ünnep volt. Köszönöm a figyelmes arcokat, a nyitott fület, a felnyíló fülhegyezést, a meghallgatást; megkövetem, ha ki tűréshatárát/türelmét próbára tettem

kedves-mindnyájuknak gráciájába ajánlom magam. *Feliciter.*

HONGRIUSCULE, 1993. július 20.